ELLIS NATURSTIG

Ask (*Fraxinus excelsior*)

Askens knoppar liknar en svart kungakrona – passande för asagudarnas världsträd.

På asken intill skylten växer blåslav, som är en av de lavar som tål luftföroreningar bäst och därför är vanlig i städerna.

Trädet ser lite skräpigt ut på vintern – det är fröna som sitter kvar, till domherrens stora glädje.

Asken har han- och hon-blommor och tvåkönade blommor. Ibland sitter alla sorter blandade på samma träd.

Gammal och stor

Asken är ett praktfullt träd som kan bli uppemot 500 år och växa sig 30 meter högt.

Nu blommar det!

Blommorna slår ut i maj, långt innan löven spricker fram och pollen sprids med vinden.

Ett förnämt träd – gudarnas träd

Det växer bara på de bästa marker, med mycket näring och vatten. Asken kallas ibland kungaträdet, eftersom det kommer sist och går först – det vill säga att löven kommer sent på våren och fälls tidigt på hösten.

Enligt nordisk mytologi samlades asagudarna under asken Yggdrasil, världens största träd, för att hålla ting. Här skapade guden Oden de första människorna, Ask och Embla.

Ljus och hård....

... är veden, som används till allt från möbler och golv till åror och skidor.

Hej alla barn! Jag heter Ellis Ekorre.
– Min gamla släkting Ratatosk var budbärare i asken Yggdrasil.
Hur många småblad hittar du på ett asklöv?
Är det lika många på alla löv?

Eskilstuna kommun

I samarbete med: Lokala Naturvårdssatsningen

Produktion: BrizaNatur för Eskilstuna kommun. Tryck: Svanströms Repro Center AB, 2013.

ELLIS NATURSTIG

Asp (*Populus tremula*)

Knoppar

Ett aspfrö är litet med långa fjäderlika hår som hjälper det att flyga.

Den mindre hackspetten hackar gärna sitt bohål i gamla aspar.

Vägglaven lyser som orange fläckar på aspens silvriga stam.

Blommorna sitter i ulliga hängen, hanblommor för sig och honblommor för sig.

Hej alla barn! Jag heter Ellis Ekorre.
– Ta ett asplöv och håll det längst ut i skaftet och blås på det – ser du hur det vajar? Ser du hur långt och platt skaftet är? Det är därför asplöven darrar så i vinden.

Hur gammal och stor?

Aspen blir sällan mer än 100 år. I sin ungdom växer den snabbt men blir oftast inte mer än 20 meter hög. Bryts trädet växer det ut flera nya skott från roten.

Blommor och vind

Aspen blommar tidigt på våren, i mars-april. Hanblommornas pollen sprids med vindens hjälp.

Insekternas favorit

Mer än 500 arter lever i och av aspen. Många av dem är insekter.

Där det finns insekter finns det fåglar. Hackspettarna älskar den mjuka aspveden, som är lätt att hacka bohål och leta efter insektslarver i.

Först på plats

När isen smälte efter senaste istiden var aspen ett av de första lövträden som började växa här igen.

Den mjuka aspveden används till tändstickor och pappersmassa.

Eskilstuna kommun

I samarbete med:

Lokala Naturvårdssatsningen

Produktion: BrizaNatur för Eskilstuna kommun. Tryck: Svanströms Repro Center AB, 2013.

ELLIS NATURSTIG

Bohuslind (*Tilia platyphyllos*)

Bohuslindens knoppar är lite mer ludna än skogslindens.

Lindsvärmaren är en stor nattfjäril, 7 centimeter i vingbredd, som använder lindens blad som barnkammare åt sina larver.

Den färgsprakande eldlusen trivs vid lindar och är som vanligast här i Mälardalen. Den äter lindens nötter.

Nöten är större och hårdare än hos skogslinden och har 5 tydliga åsar, som gör att den känns kantig när man tar på den.

Blommans pollen sprids med insekter.

Hej alla barn! Jag heter Ellis Ekorre.
– Kan du hitta ett blad från bohuslinden. Ser du vad det är för färg på de små håren som sitter på bladets undersida? Bohuslinden ska ha vita hår och skogslinden ska ha brunröda.

Lind som lind?

Visste du att det finns tre olika lindsorter i Sverige? Den vanligaste är skogslind, som du kan läsa om på skylten bredvid. Sedan finns den ovanliga bohuslinden och slutligen parklinden, som är en blandning av de två andra. Bohuslinden kommer egentligen från Syd- och Mellaneuropa men växer vilt på några platser i Bohuslän.

Blommor och bin

Bohuslinden blommar lite tidigare än skogslinden och har inte lika många blommor i varje hänge.

Från träben till förkylningste

Förr i tiden tillverkade man träben av det mjuka lindträet, eftersom det går så lätt att tälja och forma.

Lindbasten sitter som långa trådar mellan barken och veden och användes förr till att göra rep och korgar.

Blommorna blir gott te som sägs ha botat förkylningar i årtusenden.

Eskilstuna kommun

I samarbete med: Lokala Naturvårdssatsningen

Produktion: BrizaNatur för Eskilstuna kommun. Tryck: Svanströms Repro Center AB, 2013.

ELLIS NATURSTIG

Bok (*Fagus sylvatica*)

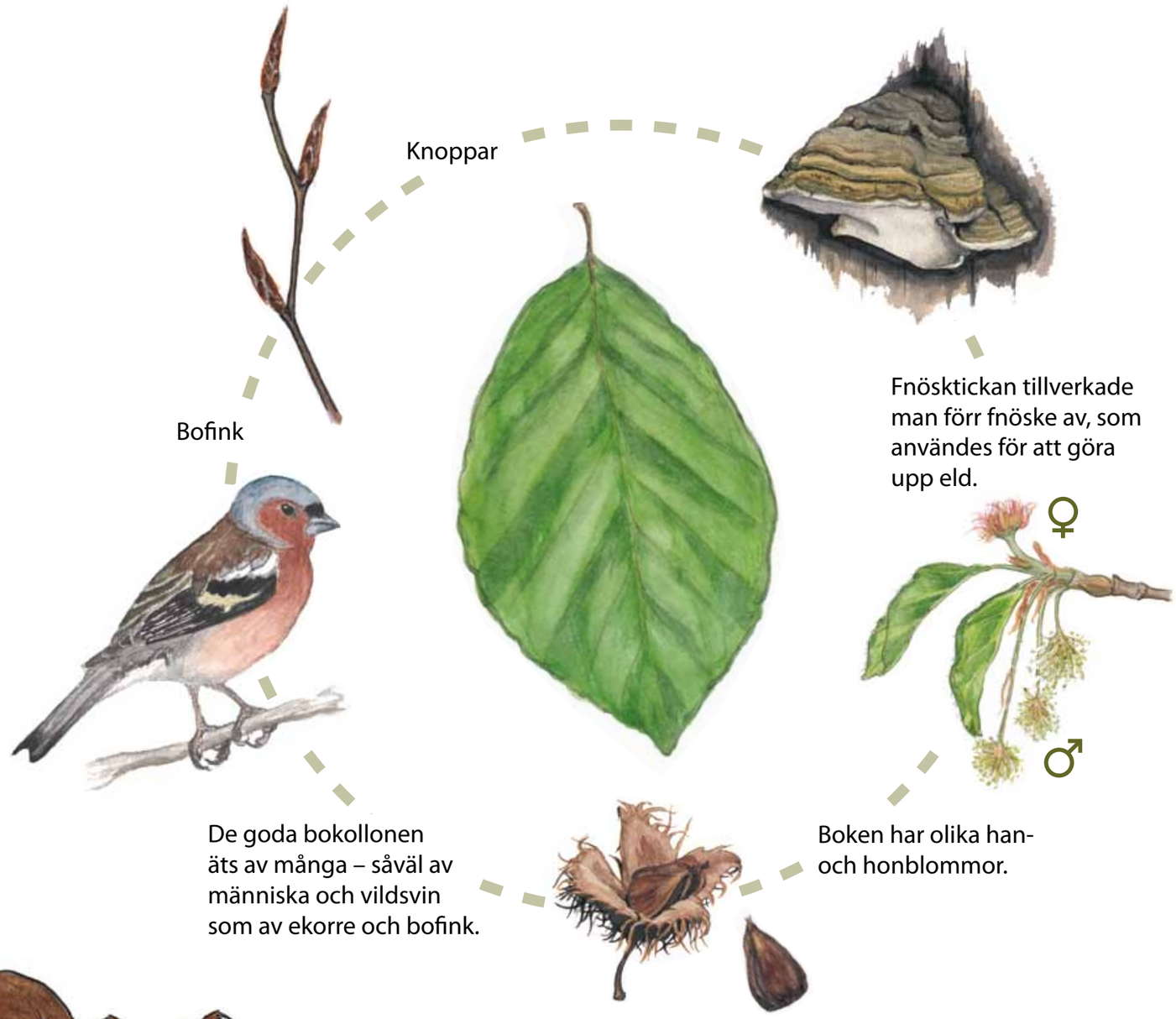

Fnöskticka
Fnöskticka
Fnösktickan tillverkade man förr fnöske av, som användes för att göra upp eld.

De goda bokollonen äts av många – såväl av människa och vildsvin som av ekorre och bofink.

Boken har olika han- och honblommor.

Hur gammal och stor?

Boken blir oftast omkring 150 år och inte mer än 400 år. Sveriges största bok blev 44 meter hög men oftast blir de omkring 30 meter.

Vuxen först vid 50

Inte förrän trädet är 50 – 80 år blommar det för första gången. Han- och honblommorna ser ut som små bollar och pollen sprids med vindens hjälp i maj.

Bokar och böcker

Tidiga böcker ristades på tunna skivor av bokträ. Det är antagligen därför trädet bok har samma namn som en bok man läser.

Bokens virke är hårt och passar bra till golv och möbler. Eftersom det inte har någon smak används bokträ också till glasspinnar. Förr användes bokved för att framställa pottaska, som i sin tur användes för att tillverka krut, glas och såpa.

De trekantiga bokollonen mognar på hösten och blir näringsrik mat åt skogens djur.

Hej alla barn! Jag heter Ellis Ekorre.
– Är boken så gammal att den har blivit vuxen och har börjat göra bokollon? Den måste vara mer än 50 år då. Om du hittar ett bokollon kan du räkna fröna. Hur många finns det i ett bokollon?

Eskilstuna kommun

I samarbete med:

Lokala Naturvårdssatsningen

Produktion: BrizaNatur för Eskilstuna kommun. Tryck: Svanströms Repro Center AB, 2013.

ELLIS NATURSTIG

Europeisk lärk (*Larix decidua*)

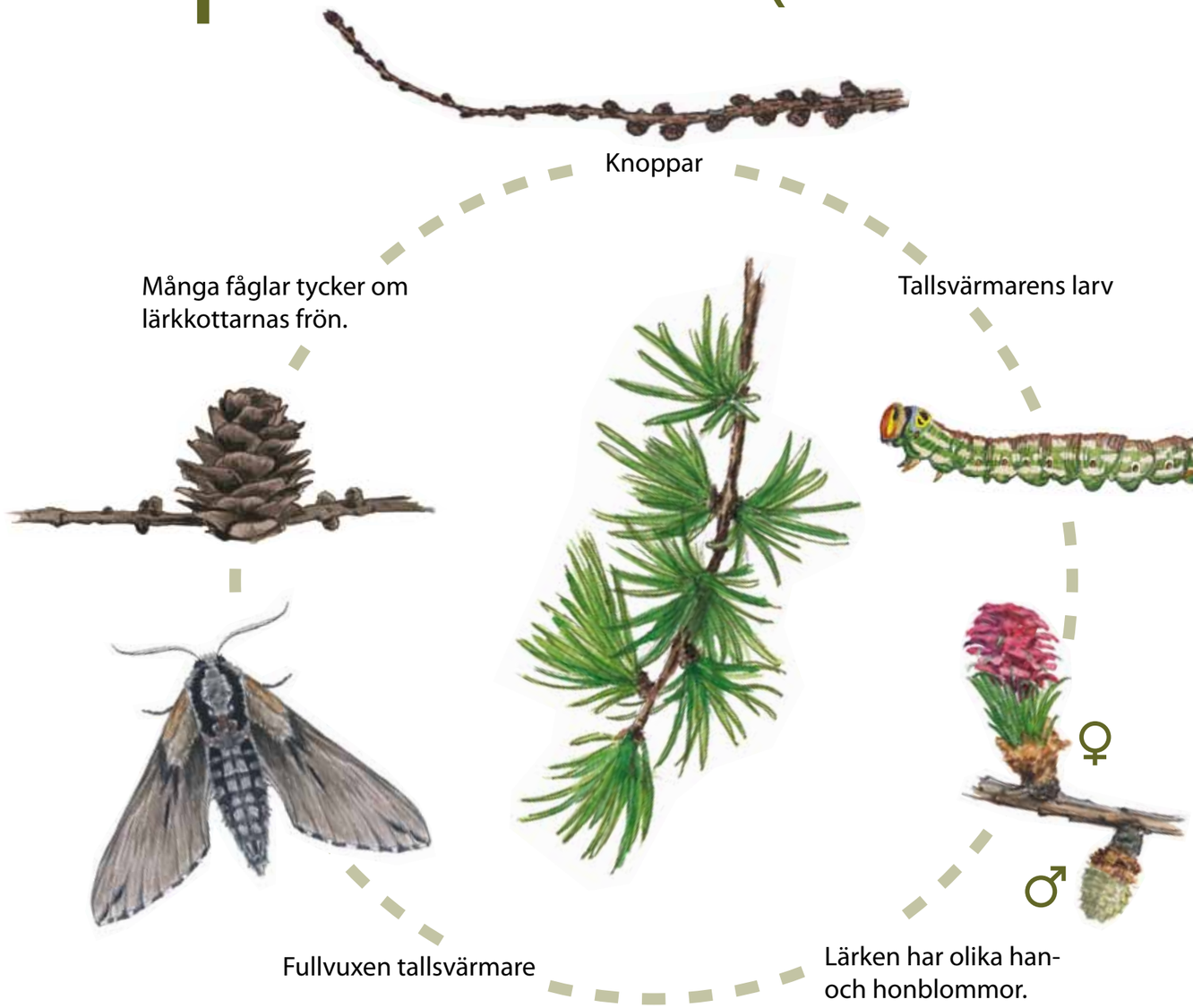

Gammal och stor

Den europeiska lärken kan bli stor, uppemot 40 meter, och den kan bli 600 år gammal.

Blommor och vind

Lärken blommar i maj med vackert rosalila, kottliknande honblommor. Hanblommorna ser ut som små, gula kottar, och deras pollen sprids med vinden.

Vem bor här?

Det är många fåglar som tycker om lärkkottarnas frön, medan tallsvärmaren, en nattfjäril, älskar barren.

Segt virke

Släktingen från Sibirien, sibirisk lärk, fanns naturligt i Sverige en period efter senaste istiden och räknas numera som ett svenskt träd.

Lärkens kärnvirke är tåligt mot fukt och röta och används som ett giftfritt alternativ till tryckimpregnerat virke.

Lärkträd är något så ovanligt som ett barrträd som tappar sina barr på hösten.

Hej alla barn! Jag heter Ellis Ekorre.
– Hittar du några lärkkottar på marken? Kan du pilla fram fröna? Hur många frön hittar du?

Eskilstuna kommun

I samarbete med: Lokala Naturvårdssatsningen

Produktion: BrizaNatur för Eskilstuna kommun. Tryck: Svanströms Repro Center AB, 2013.

ELLIS NATURSTIG

Hästkastanj (*Aesculus hippocastanum*)

Hästkastanjens bulliga bladknoppar är alldeles klibbiga på våren innan de slår ut.

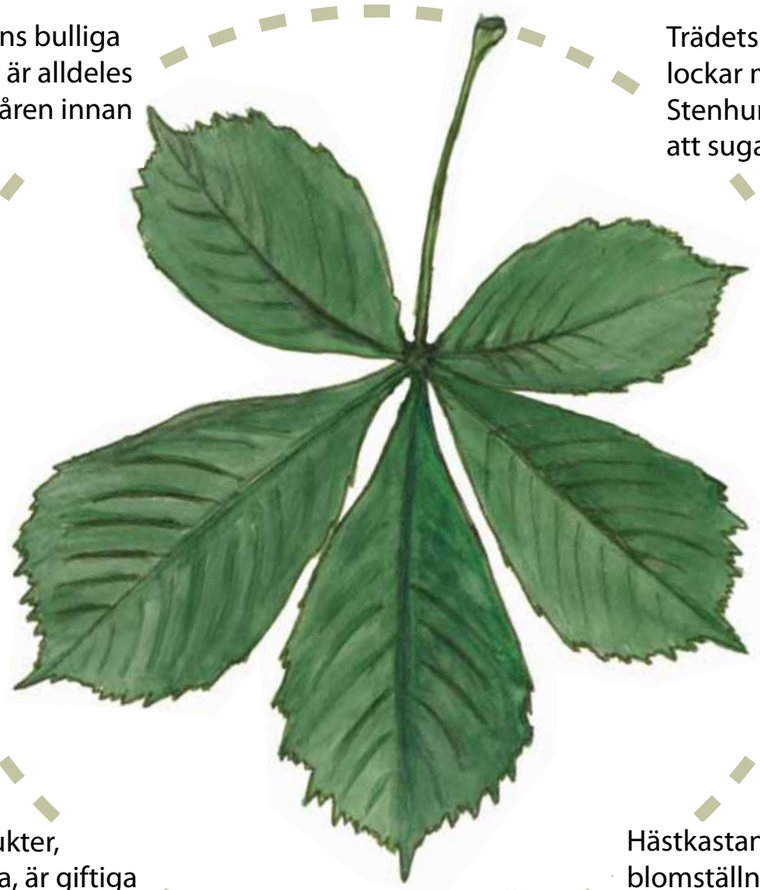

Trädets blommor lockar många insekter. Stenhumlan passar på att suga i sig lite nektar.

Trädets frukter, kastanjerna, är giftiga för oss människor men rådjuren äter dem gärna.

Hästkastanjens blomställning lyser som vita facklor mot trädets gröna blad.

Hur gammal och stor?

Hästkastanjen kan bli 150 till 300 år, och når en ståtlig höjd på 30 meter.

Blommor och bin

Trädet blommar med pampiga, vita blomklasar i maj, till glädje för alla humlor och bin.

För sin skönhets skull

Hästkastanjen togs till Sverige på 1600-talet för att det var ett vackert park- och alléträd. Det växer vilt i bergen i sydöstra Europa.

Från tvål till hästmedicin

Hästkastanjens frukter, kastanjerna, löser fett. Malda kastanjer har därför använts för att göra tvål och schampo.

Trädet kan ha fått sitt namn av att man i Turkiet använde malda kastanjer som medicin till hästar som hade svårt att andas efter långa ridturer i torr, dammig luft.

Hej alla barn! Jag heter Ellis Ekorre.
– Hittar du några av trädets taggiga frukter på marken? Hur många kastanjer finns det i varje frukt?

Eskilstuna kommun

I samarbete med: Lokala Naturvårdssatsningen

Produktion: BrizaNatur för Eskilstuna kommun. Tryck: Svanströms Repro Center AB, 2013.

ELLIS NATURSTIG

Klibbal (*Alnus glutinosa*)

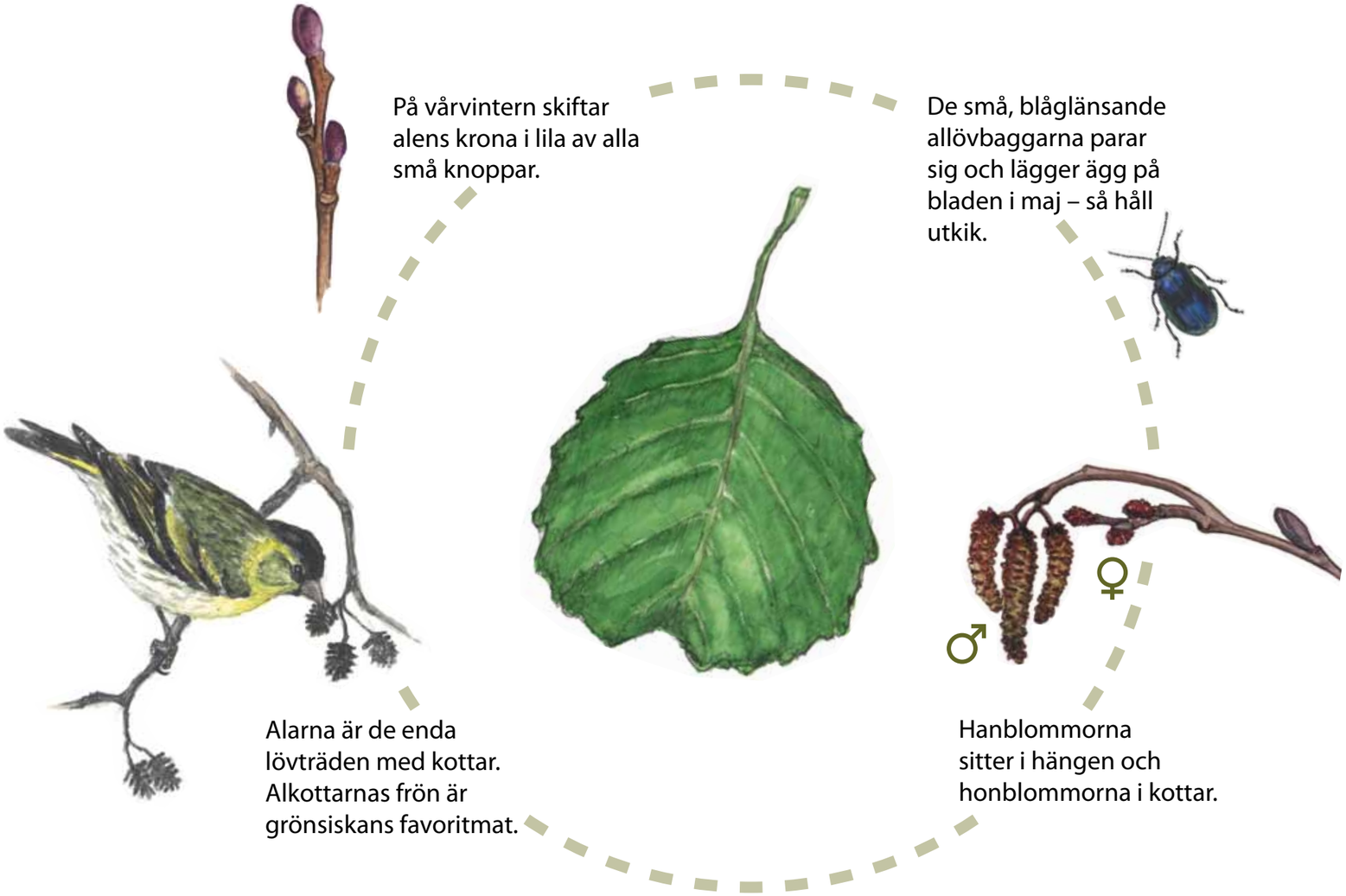

På vårvintern skiftar alens krona i lila av alla små knoppar.

De små, blåglänsande allövbaggarna parar sig och lägger ägg på bladen i maj – så håll utkik.

Alarna är de enda lövträden med kottar. Alkottarnas frön är grönsiskans favoritmat.

Hanblommorna sitter i hängen och honblommorna i kottar.

Hur gammal och stor?

Klibbalen blir ofta inte mer än 100 år och kan växa sig 25 meter hög. Om trädet bryts kan det skjuta nya skott från stubben och på så sätt växa mer som en buske. Då kan den också bli betydligt äldre.

Blommor och vind

Trädet kan blomma redan i mars, då hanhängenas pollen sprids med vinden och ställer till det för en del allergiker.

Strändernas träd

Klibbalen klarar att växa i vatten och kan bilda fina sumpskogar där det sjuder av liv – som en svensk djungel.

Klibbalens rötter samarbetar med bakterier och kan använda både markens och luftens kväve. Därför fäller trädet sina blad gröna, utan att ta till vara det kväverika klorofyllet.

Man gör bland annat träskor av alens lena, mjuka virke.

Hej alla barn! Jag heter Ellis Ekorre.
– Kan du hitta en alkotte på marken? Finns det några frön kvar?
Om inte, så kanske grönsiskan har ätit upp dem?

Eskilstuna kommun

I samarbete med: Lokala Naturvårdssatsningen

Produktion: BrizaNatur för Eskilstuna kommun. Tryck: Svanströms Repro Center AB, 2013.

ELLIS NATURSTIG

Knäckepil (*Salix fragilis*)

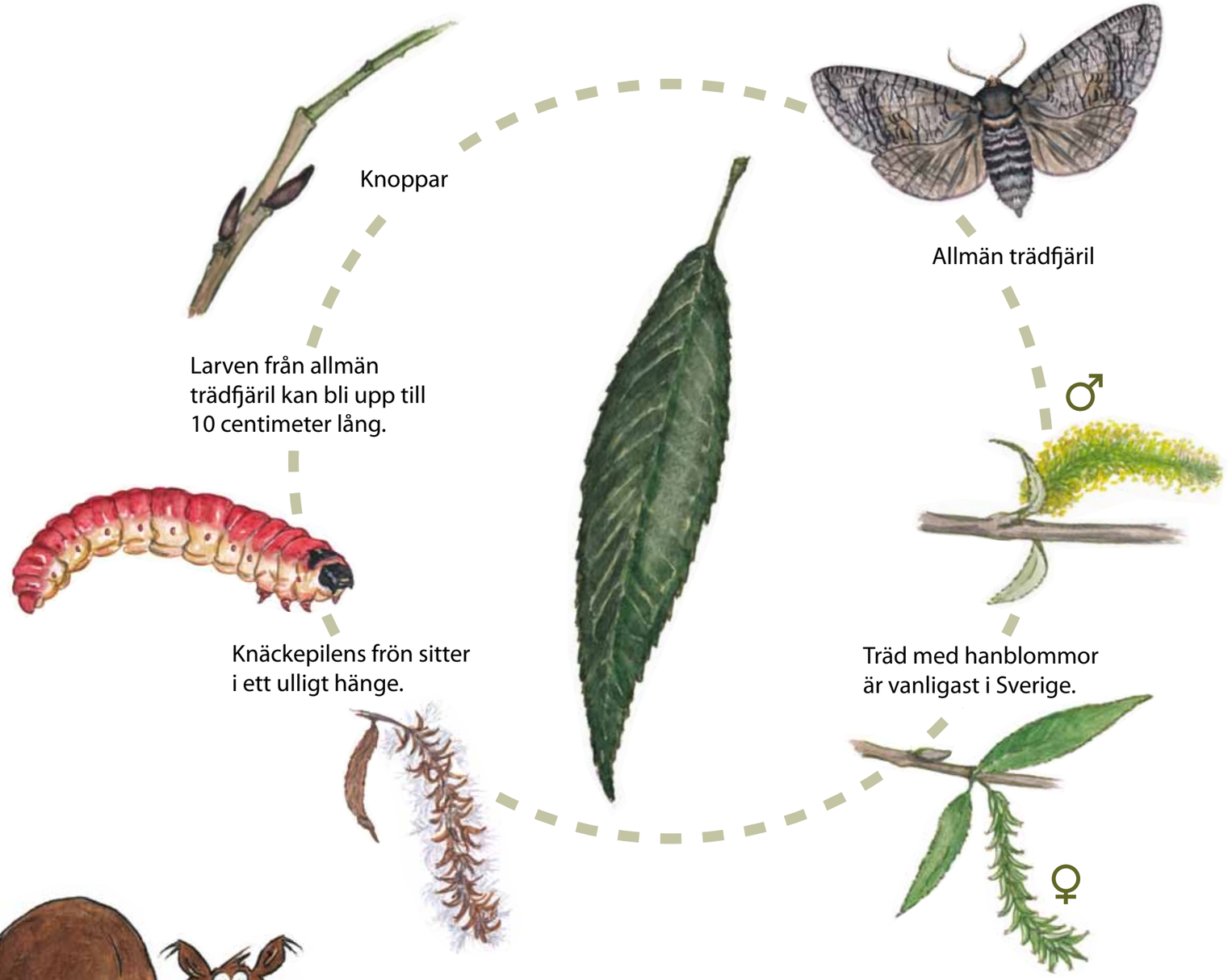

Hej alla barn! Jag heter Ellis Ekorre. – Leta på marken efter kvistar från knäckepilen. Det borde finnas många efter en blåsig dag. Hur många får du plats med i din hand?

Hur gammal och stor?

Knäckepilen är ett storväxt träd, uppemot 30 meter, med skrovlig bark. Den växer snabbt och kan bli 200 år gammal.

Kvisten som frö

Han- och honblommor sitter på olika träd men det blir sällan några frön, eftersom det mest finns hanträd i Sverige. Istället sprider den sig med avbrutna kvistar som flyter med vattnet och rotar sig någonstans längs stranden.

Vem trivs i trädet?

Larven från allmän trädfjäril, även kallad träddödaren, trivs i den mjuka pilveden.

Grenarna som hänger ut över vattnet är en bra utsiktsplats för fåglarna vid ån.

Införd av människan

Det var vi människor som förde knäckepilen till Sverige, som prydnadsväxt. Den är särskilt vanlig vid vattendrag i Mälardalen.

Eskilstuna kommun

I samarbete med: Lokala Naturvårdssatsningen

Produktion: BrizaNatur för Eskilstuna kommun. Tryck: Svanströms Repro Center AB, 2013.

ELLIS NATURSTIG

Oxel (*Sorbus intermedia*)

Hej alla barn! Jag heter Ellis Ekorre. – Kan du hitta några oxelbär? Kan du räkna hur många bär det finns i en klase?

Hur gammal och stor?

En oxel kan bli ungefär lika gammal som en människa, 100 år, och kan växa sig 15-20 meter hög.

Blommor och bin

I juni blommar oxeln med gräddvita blommor. Vi människor tycker inte de luktar så gott men det gör insekterna, som gärna äter av blommornas nektar och pollen.

Ett fågelträd?

Fåglar älskar de röda bären och hjälper på så sätt till att sprida oxelns frön. De äter bären på ett ställe och bajsar ut fröna på ett annat.

Ensam är stark…

… är ett ordspråk som passar oxeln. Den växer gärna ensam, inte inne i skogen, och virket är mycket hårt. Förr i tiden gjorde man ofta vagnshjul av oxel, för att träet var så starkt.

Oxeln kallas ibland för svenskoxel, eftersom man tror att arten blev till i Sverige, när en tyskoxel och en vitoxel korsades.

Eskilstuna kommun

I samarbete med: Lokala Naturvårdssatsningen

Produktion: BrizaNatur för Eskilstuna kommun. Tryck: Svanströms Repro Center AB, 2013.

ELLIS NATURSTIG

Skogsek (*Quercus robur*)

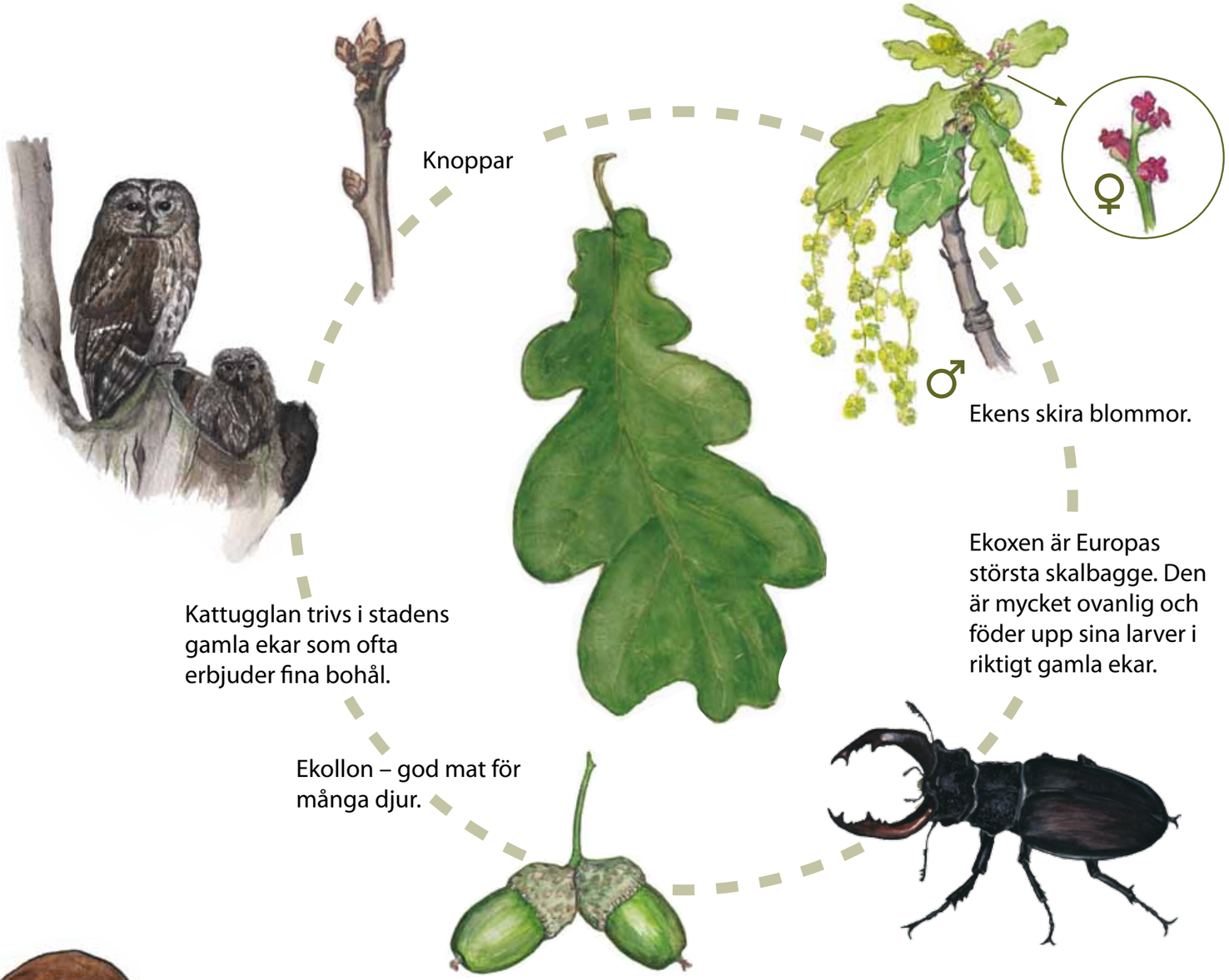

Hej alla barn! Jag heter Ellis Ekorre. – Hittar du ett ekollon med ett litet hål i? Det kan i så fall vara larver från skalbaggen ekollonvivel som har krupit ut efter att ha ätit upp innehållet.

Gammal och stor

Ekar kan bli riktigt gamla – 500 år och ibland till och med 1000 år! Ju äldre och skrovligare, desto fler djur, svampar och lavar trivs hos eken.

Blommor och bin

Eken blommar i maj, när bladen slår ut. Hanblommorna sitter i glesa hängen och de små honblommorna i spetsen på grenen.

Boplats åt många

Man har räknat ut att 1 500 olika arter av svampar, lavar, mossor och insekter lever på gammeleken. Särskilt populära boplatser är de stora, knotiga ekar som står fritt och sträcker ut sina grenar i solen. När vedsvamparna får fotfäste blir veden mjuk och trivsam för skalbaggslarver och fåglar som hackar bohål eller letar efter insekter.

Från eka till Vasa

Allt från gamla skepp, som regalskepper Vasa, till enkla ekor är gjorda av ek. Idag används virket mest till golv och möbler.

Eskilstuna kommun

I samarbete med: Lokala Naturvårdssatsningen

Produktion: BrizaNatur för Eskilstuna kommun. Tryck: Svanströms Repro Center AB, 2013.

ELLIS NATURSTIG

Skogslind (*Tilia cordata*)

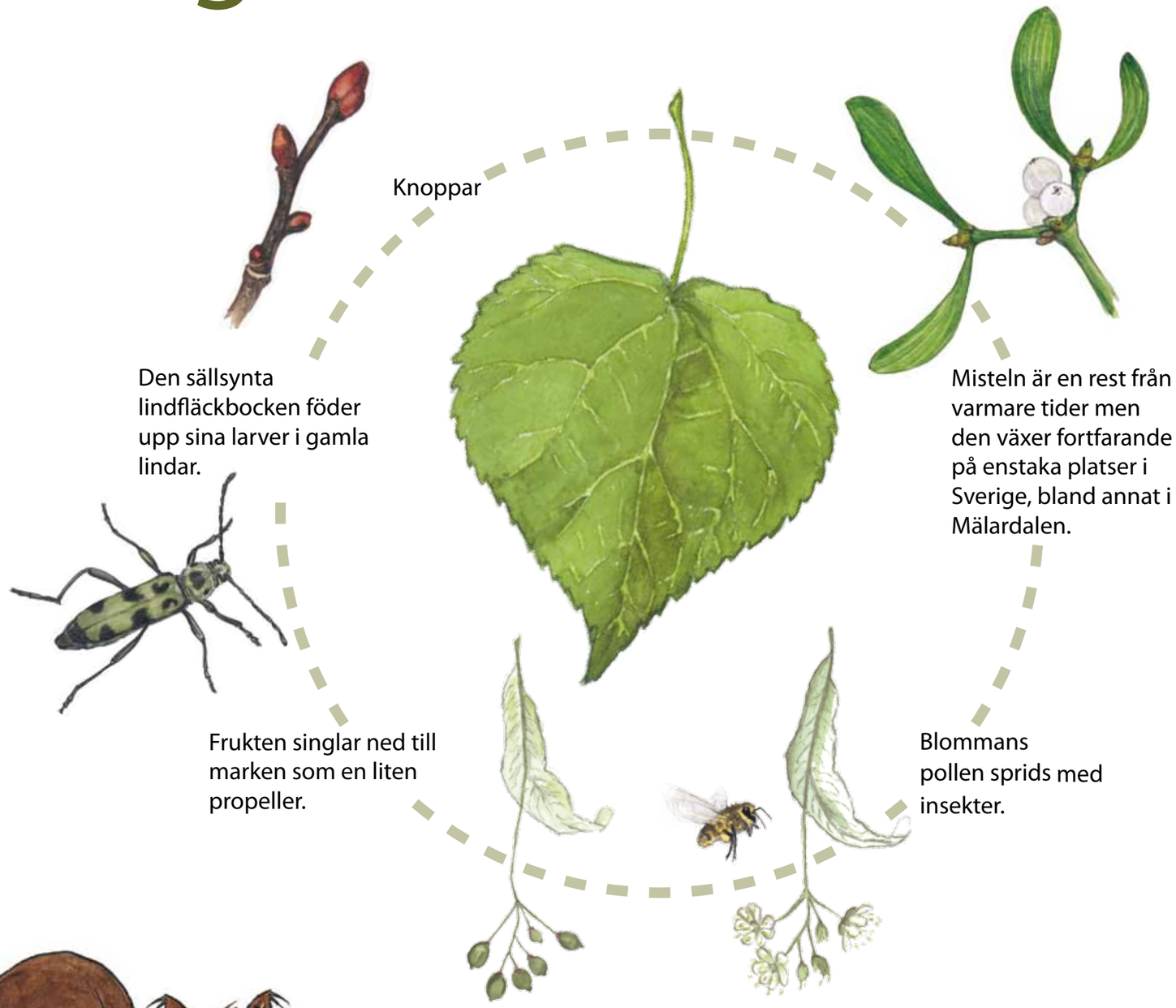

Hej alla barn! Jag heter Ellis Ekorre. – Kan du se några blommor eller frukter på linden? Om den har det är den mer än 25 år gammal och då är den vuxen.

Gammal och stor

Skogslinden kan bli 800 år gammal – som 10 människoliv – och den kan bli 30 meter hög.

Blommor och bin

Mitt i sommaren, i juli, blommar skogslinden. Står du under trädet kan du höra ett dovt brummande från alla humlor och bin som lockas av de doftande blommorna.

Vem bor här?

Riktigt gamla lindar är numera mycket ovanligt i Sverige, fast i Mälardalen finns fortfarande en del kvar. I dessa gamla, knotiga träd trivs ett antal sällsynta skalbaggar, som den praktfulla lindfläckbocken.

Misteln växer som parasit på bland annat lind och gör så att de ovanliga skalbaggarna trivs ännu bättre.

Frejas träd

Det sägs att linden ska vara kärleksgudinnan Frejas träd, en symbol för kärlek och fruktbarhet.

Eskilstuna kommun

I samarbete med: Lokala Naturvårdssatsningen

Produktion: BrizaNatur för Eskilstuna kommun. Tryck: Svanströms Repro Center AB, 2013.

ELLIS NATURSTIG

Skogslönn (*Acer platanoides*)

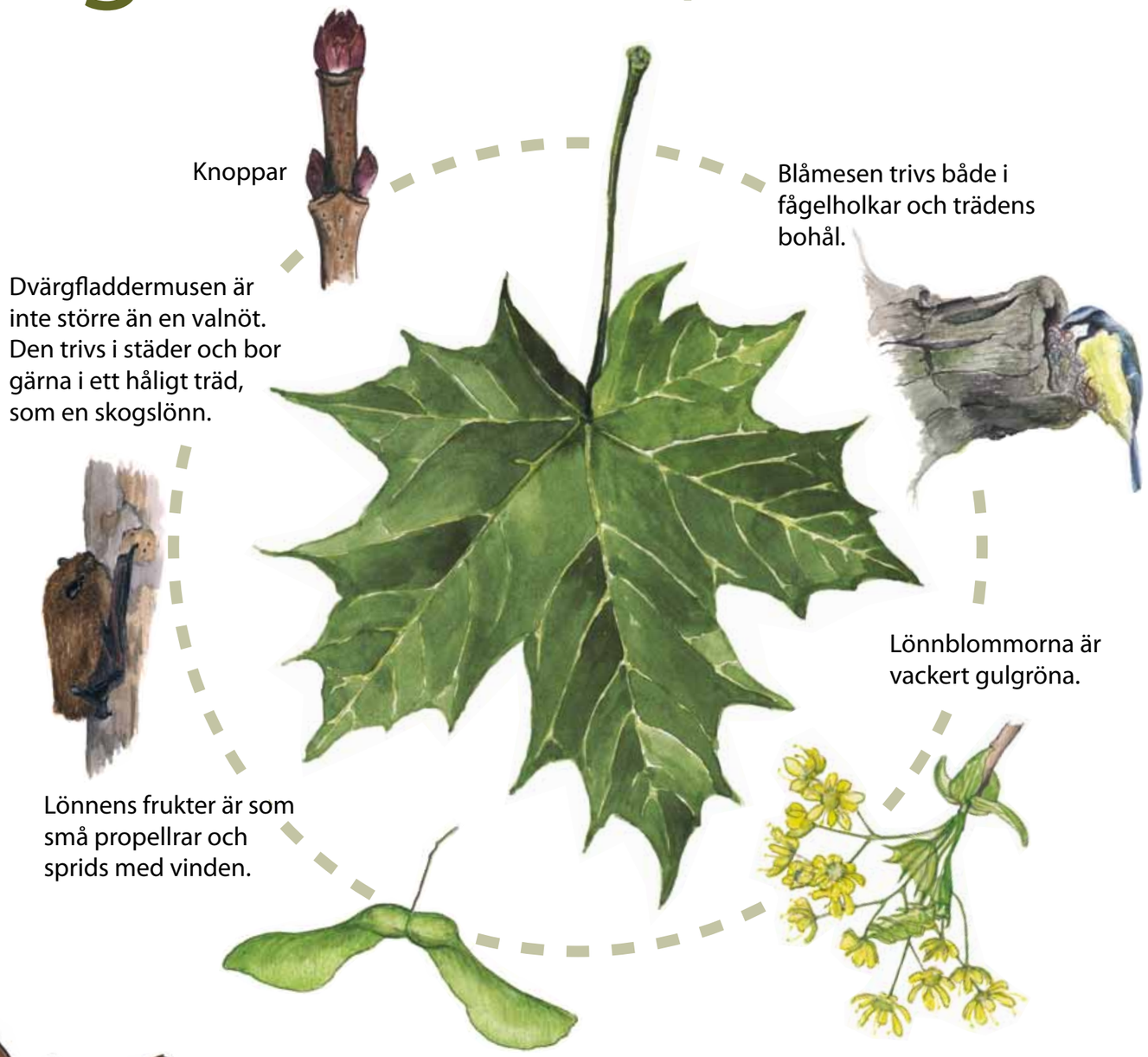

Hur gammal och stor?

Skogslönnen blir vanligtvis 150 år och kan växa sig 25 meter hög.

Röriga blommor

Trädet blommar i maj och insekterna kommer gärna på besök. Skogslönnen har ingen ordning på sina blommor – på en del träd växer det bara hanblommor och på andra bara honblommor. Sedan finns det träd som har tvåkönade blommor och ibland växer alla sorter på samma träd. Men det blir frön, ”lönnäsor”, lagom till hösten ändå.

Musikaliskt och sockersött träd

Det surrar melodiskt i lönnens krona i maj, när insekterna äter av blommornas nektar och pollen.

Den ljusa, hårda veden används ofta till musikinstrument, som fiol och gitarr.

Lönnar innehåller mycket socker, vilket ger lönnlöven de vackra färgerna på hösten. Förr kokade man sirap på skogslönnens sav.

Hej alla barn! Jag heter Ellis Ekorre.
– Lönnens frukter ser ut som små propellrar som snurrar ned från trädet. Där fröet sitter är det lite klistrigt. Prova att sätta ”lönnäsan” på din egen näsa.

Eskilstuna kommun

I samarbete med:

Lokala Naturvårdssatsningen

Produktion: BrizaNatur för Eskilstuna kommun. Tryck: Svanströms Repro Center AB, 2013.

ELLIS NATURSTIG

Sälg (*Salix caprea*)

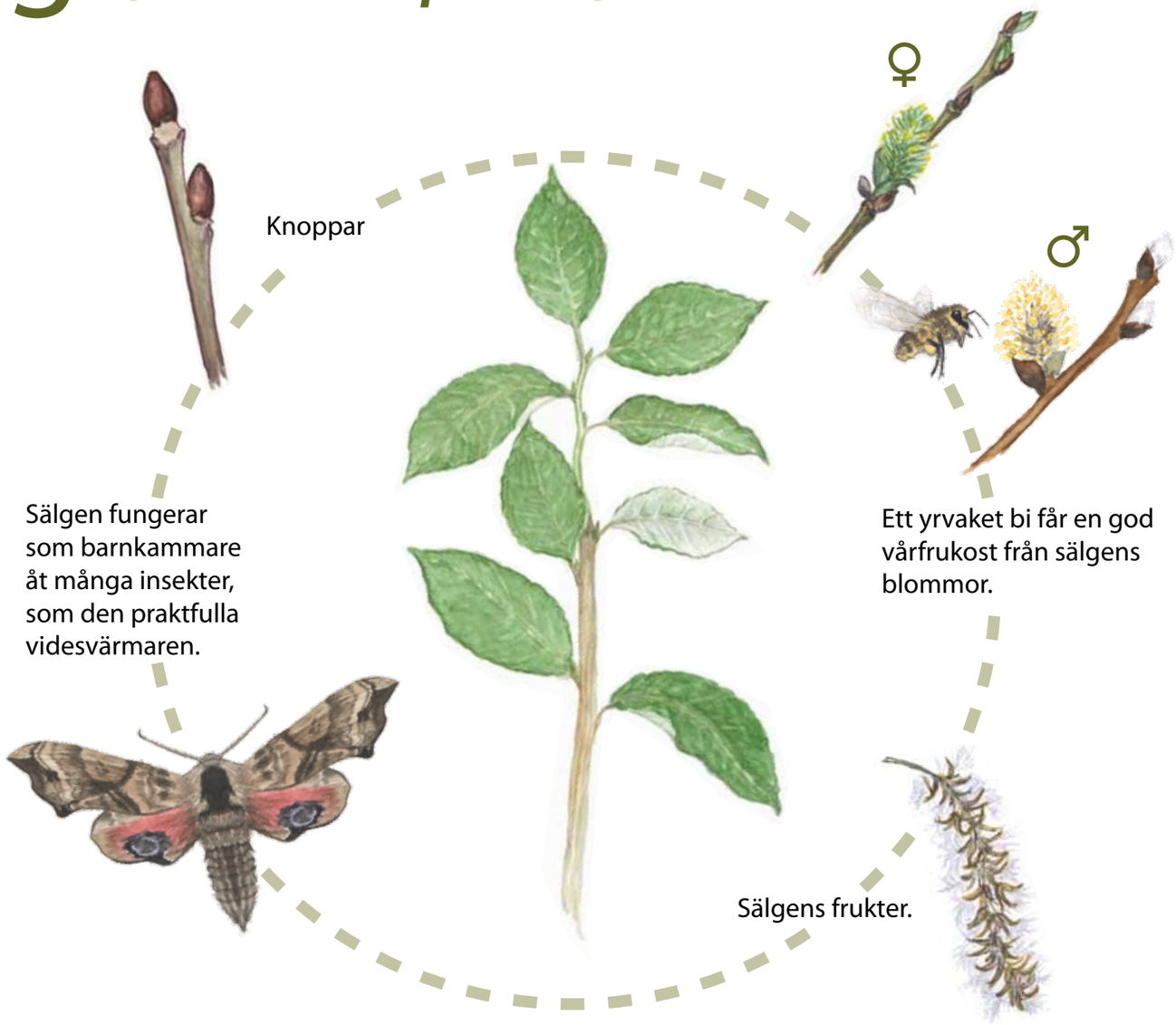

Inte så gammal och stor

Sälgen växer både som buske och träd och blir oftast inte mer än 15 meter. Den växer snabbt och blir inte så gammal, omkring 50 år. Bryts sälgens stam växer det upp nya skott från roten.

Vårens viktigaste frukost

Tidigt på våren, i början av april, blommar sälgen. Hon- och han-blommorna sitter på olika träd. Nyvakna humlor, bin och fjärilar äter sig mätta på blommornas nektar och pollen.

Den myllrande sälgen

Flera hundra djurarter lever av eller i sälgen och dess nära släktingar. Både veden och bladen är en viktig barnkammare för fjärils- och skalbaggslarver.

Medicin mot huvudvärk…

… kan du få från sälgen. Barken, knopparna och bladen innehåller ett liknande ämne som finns i huvudvärkstabletter.

Eskilstuna kommun

I samarbete med: LOkala NAturvårds satsningen

Produktion: BrizaNatur för Eskilstuna kommun. Tryck: Svanströms Repro Center AB, 2013.

ELLIS NATURSTIG

Tysklönn (*Acer pseudoplatanus*)

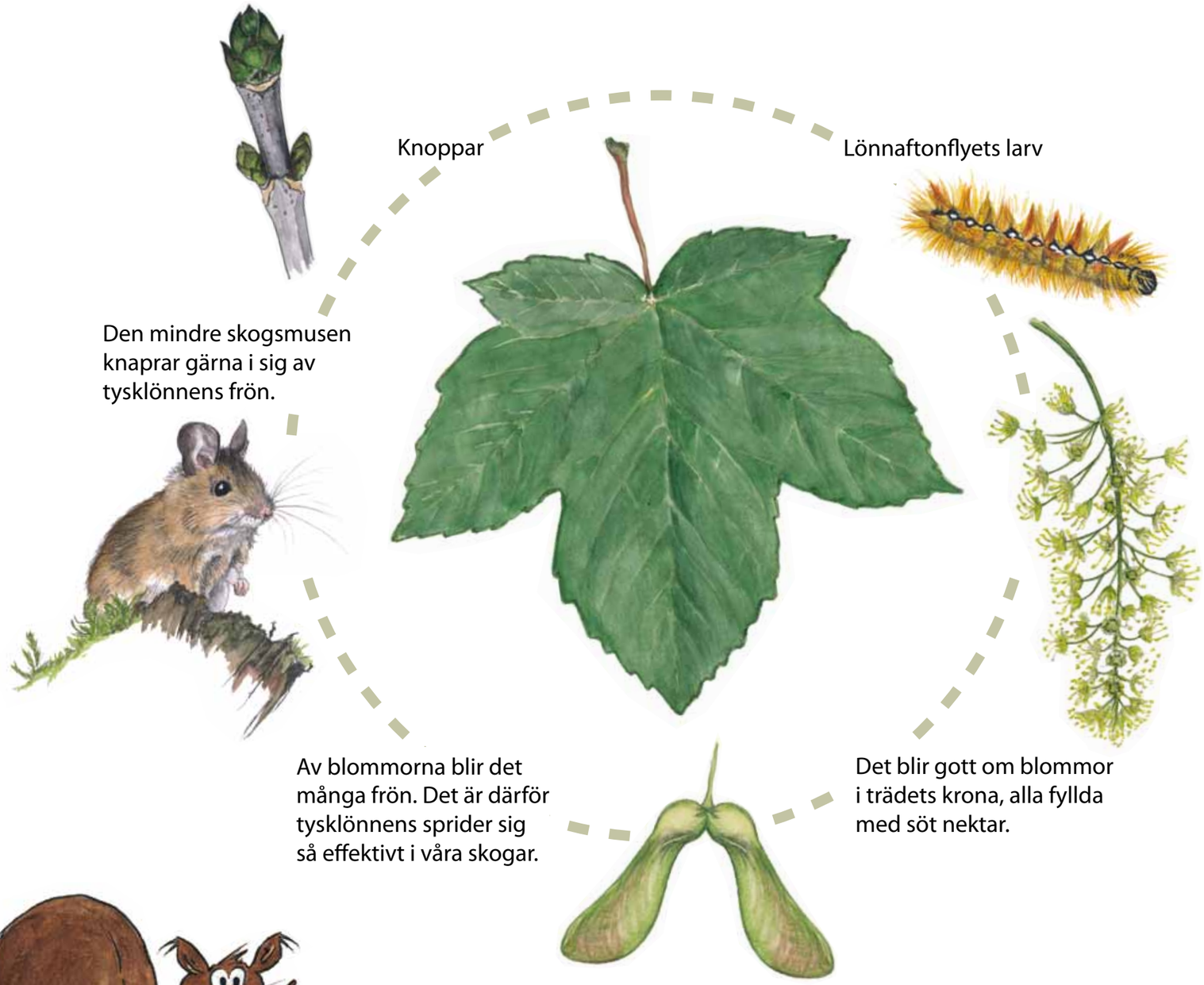

Hur gammal och stor?

Tysklönnen, eller sykomorlönn som den också kallas, är mer storväxt och blir äldre än skogslönnen. Den kan bli 30 meter hög och 300 år gammal.

Blommor och bin

I maj blommar trädet i stora, gulaktiga klasar som gärna besöks av humlor och bin.

Nykomling som trivs

Tysklönnen togs till Sverige på slutet av 1700-talet men kommer, namnet till trots, ursprungligen från centrala och sydöstra Europa. Den sprider sig mycket effektivt och är idag ett vanligt inslag i södra Sveriges skogar.

Virket, som är ljust och hårt, används till möbler, musikinstrument och parkettgolv.

Lavar och larver

Lavar tycker om lönnens bark, som är skrovlig och har högt pH.

Lönnaftonflyets larv växer upp på lönnens blad. Som fullvuxen blir den en gråskimrande nattfjäril.

Hej alla barn! Jag heter Ellis Ekorre.
– Hur många flikar har tysklönnens blad? Jämför med hur många fingrar du har på din hand.

Eskilstuna kommun

I samarbete med: Lokala Naturvårdssatsningen

Produktion: BrizaNatur för Eskilstuna kommun. Tryck: Svanströms Repro Center AB, 2013.

ELLIS NATURSTIG

Vårtbjörk (*Betula pendula*)

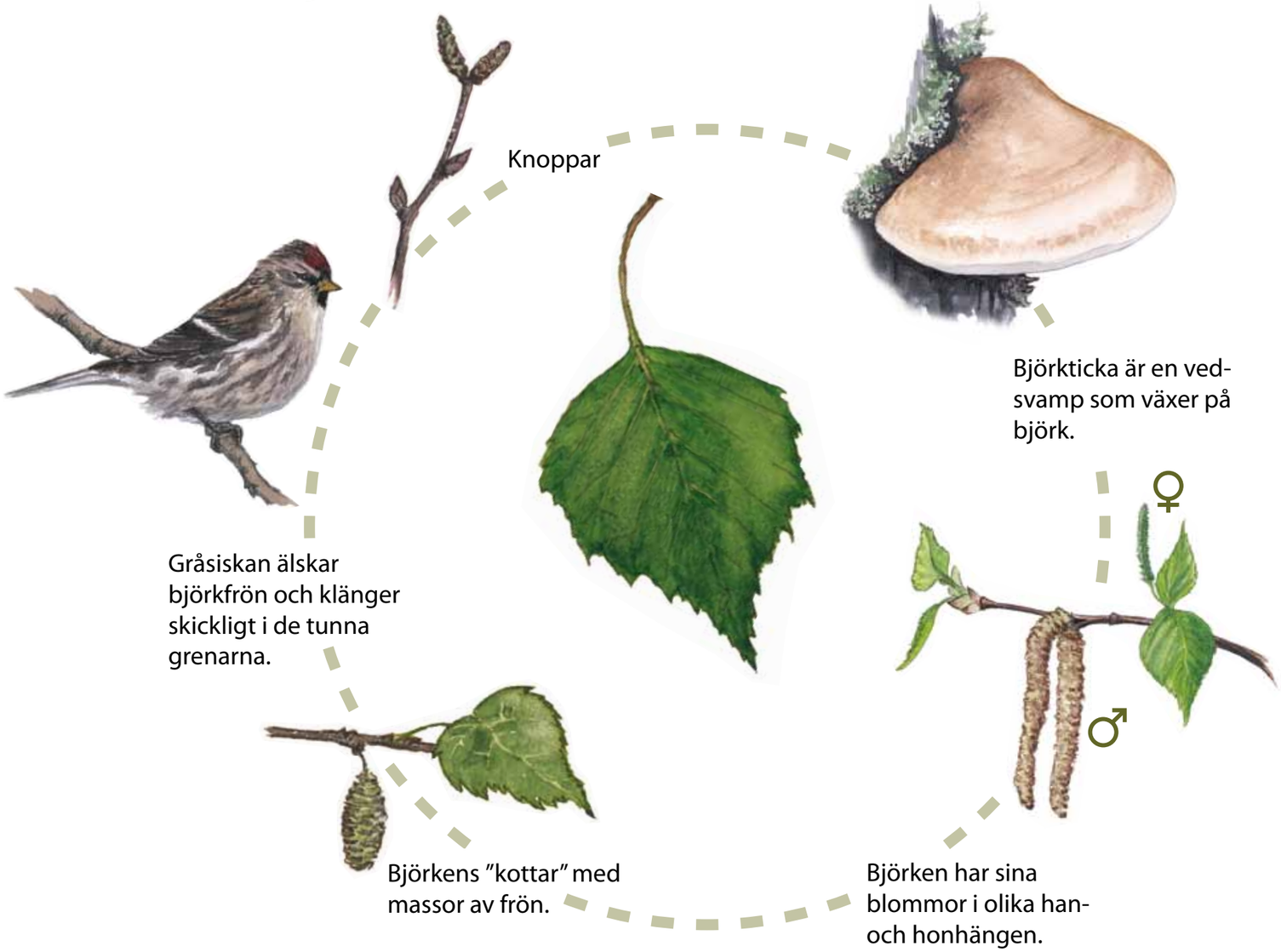

Hur gammal och stor?

Björken växer snabbt och kan bli 25 meter hög. I södra Sverige blir den omkring 100 år men i norr, där den växer långsammare, kan den bli uppemot 300 år.

Blommor och vind

Björken börjar blomma i april-maj och pollineras med hjälp av vinden. Då får alla allergiker se upp.

Ett snabbt träd som älskar ljus

Björken var först på plats, hand i hand med aspen, efter att inlandsisen smälte för 15 000 år sedan. Den är också först på plats när skogen blåser eller huggs ned. Då kan björkens många, små frön rota sig och de små plantorna njuta av allt solljus.

Från yxskaft till pappersmassa

Förr användes veden ofta till redskap, som yxskaft eller slevar. Av nävern gjorde man askar, väskor och ibland till och med skor.

Idag blir björken oftast pappers-massa eller möbler.

Hej alla barn! Jag heter Ellis Ekorre.
– Titta noga på en av björkens tunna kvistar – ser du några små, vita prickar? Det är små ''vårtor'' som innehåller ämnen som gör att vissa djur, till exempel harar, inte vill äta björken.

Eskilstuna kommun

I samarbete med: Lokala Naturvårdssatsningen

Produktion: BrizaNatur för Eskilstuna kommun. Tryck: Svanströms Repro Center AB, 2013.